

Asia: VN/16546/2022

Itäisen Suomen elinvoimaa vahvistavien toimenpiteiden selvittäminen

Näkemykset itäisen Suomen elinvoimasta

1. Mitkä ovat merkittävimmät muutokset toimintaympäristössäsi sodan alkamisen jälkeen? (mikäli mahdollista perustele esim. tilastotiedoin ja tutkimusten valossa)

Etelä-Savon maakunnan strategisiksi kärjiksi on valittu metsä, vesi ja ruoka (<https://www.esavo.fi/maakuntastrategia>). Kaikki nämä liittyvät vahvasti luontoon ja sitä kautta luonnonvara-alan elinkeinoilla ja niiden tuottamalla raaka-aineilla, jalosteilla ja palveluilla on suuri merkitys maakunnan elinvoimalle ja sen mahdollisuuksille kasvaa. Luonnonvara-alan elinkeinoiniin voidaan tässä yhteydessä laskea myös matkailu- ja ravitsemustoimialan, joka perustuu Etelä-Savossa merkittävältä osin haja-asutusalueiden tuottamiin palveluihin.

Venäjän sotatoimien vaikutukset heijastuvat Suomeen tavoilla, jotka entisestään korostavat itäisen Suomen merkitystä varsinkin huoltovarmuuden ja turvallisuuden näkökulmasta. Työvoiman ja yritystoiminnan turvaaminen itäisessä Suomessa on mitä suurimmassa määrin koko Suomen etu.

MTK-Etelä-Savo yhtyy Etelä-Savon maakuntaliiton lausuntoon merkittävimmistä muutoksista alueen toimintaympäristöön. Lisäksi tuomme esille, että maataloustuotanto on jo pitkään ja kiihtyvällä vauhdilla siirtynyt Suomessa länteen ja lounaaseen. Tämä on tuotu esille myös Suomen CAP27 -suunnitelmassa, missä on todettu lisäksi, että erityisesti kotieläintuotannon siirtymiseen ja keskittymiseen liittyy myös ympäristöllisiä ongelmia.

Maatalouden kehitys itäisessä Suomessa on jo pitkään poikennut muusta maasta. Tuotanto on siirtynyt itäisen Suomen maakunnista vähitellen muualle Suomeen. Tuore TNS Kantarin maatalojen kehitysnäkymät -tutkimus ennakoi kehityksen jatkuvan. Tilalukumäärien alenemat vuoteen 2030 mennessä ovat suurempia itäisen Suomen maakunnassa kuin muualla maassa ja toteutuneet sukupolvenvaihdokset maataloilla hyvin vähäisiä. Huoltovarmuuden, elintarvikeketjun ja matkailun näkökulmasta on tärkeää säilyttää alueelle omaleimainen hajautetun maataloustuotannon malli.

Suomen huoltovarmuuden turvaamiseksi maatalouden toimintaedellytykset on pystyttävä turvaamaan koko maassa – hajautettu maatalous, kuten mikä tahansa muukin tuotanto, pystyy parhaiten vastaamaan erilaisiin kriiseihin ja kestämaan niitä. Mitä keskitetympää tuotanto on sitä herkempi se on erilaisille shokeille, olivat ne sitten paikallisia, kansallisia kuin globaaleja.

Huoltovarmuuden osalta liian vähälle huomiolle on jäänyt huoli siitä, mistä löytyvät seuraavat sukupolvet maataloilta tuottamaan ruokaa. Nykyisellä kannattavuustasolla ja yleisessä maatalouden epävarmassa tilanteessa moni nuori miettii tulevaisuuden vaihtoehtoja. Jos maatalouden kannattavuutta ja euroissa mitattavaa arvostusta ei saada nostettua on monen maatalon jatkuvuus vaarassa. Ja samalla on vaarassa kotimaisen ruoan tulevaisuus. Venäjän sotatoimet ja maatalouden jo pitkään ennen sitä jatkunut heikko kannattavuus heijastuvat erityisesti itäiseen Suomeen. Alueen peruselinkeinojen hiipuminen kiihdyttää lisäksi poismuuttoa alueelta, mikä entisestään heikentää itäisen Suomen elinvoimaa.

Etelä-Savossa ja koko Itäisessä Suomessa merkittävä osa maatalousyrittäjistä saa toimeentulonsa useasta maatilakokonaisuuteen liittyvästä tulolähteestä: perusmaataloudesta, metsätaloudesta, maatilamatkailusta, koneurakoinnista ja muista sivuansioista ml. tilan ulkopuolinen palkkatyö. Tällä hetkellä perusmaatalouden kannattavuus on heikolla tasolla ja Venäjän toimet ovat vaikuttaneet erityisesti ulkomaisten matkailijoiden määrän romahdukseen. Tilojen lopettaessa kotieläintuotantoa kiihtyvään tahtiin heijastuu se maatalouden koneurakoinnin kysyntään sitä vähentävästi. Myös kasvinviljelytilojen tuottamien rehukasvien kysyntä vähenee kotieläintilojen vähentyessä. Työvoiman kysyntä on kohtuullisen hyvällä tasolla, mutta se edellyttää muun yritystoiminnan kilpailukykyistä huolehtimista sekä investointeja laajasti eri toimialoille Itäisessä Suomessa. Etelä-Savossa on varsin vähän suurteollisuutta, jolloin pk-yritysten toiminnan turvaaminen on äärimmäisen tärkeää.

2. Mistä löytyvät itäisen Suomen uudet elinvoiman lähteet?

Tällä hetkellä akuutein asia ei ole uusien elinvoiman lähteiden etsiminen vaan olemassa olevan elinvoiman ylläpitäminen ja vahvistaminen. Koko Suomen EU-jäsenyyden ajan on varsinkin Itä- ja Pohjois-Suomeen tarjottu välineitä ”jonkin uuden” tekemiseksi ja olemassa oleviin vahvuuksiin on panostettu liian vähän. On turha rakentaa uutta, mikäli elinvoiman perusedellytykset murenevat alta. Venäjän sotatoimet sekä koronapandemia ovat osoittaneet, että nyt on tärkeää huolehtia perusasioista – ruoasta, energiasta ja lämmöstä sekä infrastruktuurista. Ilman näitä muiden asioiden tekeminen on kutakuinkin turhaa.

Ruoan osalta on itäisessä Suomessa turvattava kaikin keinoin maatalouden toimintaedellytykset ja erityisen tärkeää se on kotieläintuotannon osalta. Etelä-Savossa yli puolet pelto-alasta on erilaisilla nurmilla, joista merkittävä osa muuttuu kotieläinten kautta ihmisille syömiskelpoiseen muotoon ja sitovat samalla hiiltä. Alueemme pellot ja viljelyolosuhteet (mm. kasvukauden pituus/lämpösumma) eivät mahdollista monenkaan ihmisille suoraan ruoaksi kelpaavan kasvin tuotantoa. Kotieläimet tuottavat monipuolisen ravinnon lisäksi luonnon monimuotoisuutta ja lannan kautta ravinteita. Kotieläintuotannon merkitys on huoltovarmuuden kannalta ensisijaisen tärkeä.

Energian ja lämmön osalta on huolehdittava puun ja turpeen käytön turvaamisesta. Kun Venäjän takia ei Itäiseen Suomeen pystytä rakentamaan tuulivoimaa on puulla erityisen suuri merkitys alueen elinvoiman turvaajana. Tämä edellyttää kansallista ja EU-tason politiikkaa, jolla puun käyttöä eri tarkoituksiin ei vaaranneta millään tavoin.

Valtakunnallisen väyläverkon osalta voidaan todeta, että sen kehittäminen kokonaisuudessaan on ollut jo pitkään epätasapainoista itäisen Suomen tarpeiden näkökulmasta. Valmistelu on keskittynyt joidenkin suurien kaupunkien ympärille ja niiden välillä olevan väyläverkon kehittämiseen.

Väyläverkon kehittämisestä puuttuu kokonaisvaltainen näkemys ja sen myötä toimenpiteet, joilla huolehditaan koko maan väyläverkon tarpeista ja merkityksestä elinvoiman lisäämiseen.

Venäjän sotatoimet vaikuttavat liikennemäärien ja -muotojen muutokseen erityisesti Itä-Suomessa, kun Saimaan kanavan kautta tapahtuva liikennöinti vähenee ja saattaa loppua kokonaan. Suomi myös korvaa venäläistä tuontienenergiaa pääosin metsäenergialla, mikä lisää merkittävästi maantiekuljetusten määrää ja erityisesti alemman asteisella tieverkolla. Nykyisellä tienpidolla itäisen Suomen tieverkko ei tule kestäämään tätä liikennemäärien muutosta, mikäli siihen ei panosteta merkittävästi nykyistä enemmän. Ja tämä panostus on kohdistettava alemman asteiseen tieverkkoon.

Infrastruktuuriin liittyvät myös tietoliikenneverkot, jotka ovat kriittisessä asemassa kaikilla elämän osa-alueilla yksittäisistä kansalaisista julkisten palvelujen kautta yritystoimintaan. Toimivat tietoliikenneverkot ovat mahdollisia vain kiinteiden verkkojen kautta, mobiiliyhteyksillä ei ole käytännössä mahdollisuutta rakentaa toimivia yhteyksiä edes taajamiin. Tämä on nähty laajalti itäisessä Suomessa.

3. Esittele kolme vaikuttavinta ratkaisua perusteluineen itäisen Suomen elinvoiman lisäämiseksi

1. Aluekehitysrahat ja JTF

Ensimmäinen konkreettinen toimenpide tulee olla työ- ja elinkeinoministeriön syksyllä 2021 tekemän aluekehitysrahapäätöksen peruminen. Tilanne on muuttunut Venäjän sotatoimien myötä niin radikaalisti, että päätös on tarkasteltava uudelleen. Etelä-, Länsi- ja Lounais-Suomen maakunnista vain Etelä-Karjalan ja Kymenlaakson mukaan ottaminen on perusteltua.

Koheesiorahojen uusi kohdentaminen perusteltiin Itä- ja Pohjois-Suomen maakunnille TEM:n suunnalta sillä, että ns. Oikeudenmukaisen siirtymän rahaston (JTF) rahoja voitaisiin käyttää hyvin

joustavasti lähes mihin tahansa. Nyt on nähty, ettei tämä ole mahdollista. Samalla onkin JTF:n rahojen kohdentamiseen haettava joustoja, jotta ne pystytään hyödyntämään täysimääräisesti Itä- ja Kaakkois-Suomessa alueen elinvoiman lisäämiseen ja uuden elinvoiman luomiseen.

2. Infrastrukturi

Toinen konkreettinen toimenpide on merkittävä panostus itäisen Suomen infrastruktuuriin ja erityisesti alemman asteiseen tieverkkoon. Panostuksen on oltava sadoissa miljoonissa ja se on kohdennettava valtion alemman asteiseen tieverkkoon sekä yksityisteihin. Ilman tätä tiestömme ei tule kestävään Venäjän toimien seurauksena lisääntyvää rekkaliikennettä. Metsä- ja maatalouden liikenteen turvaaminen Itä-Suomessa on koko Suomen etu.

Tähän liittyy myös kuljetustukien merkittävä nostaminen itäisessä Suomessa. Kaikilla politiikan alueilla jo vuosia harjoitettu keskittämispolitiikka on johtanut tilanteeseen, jossa kuljetusten kustannukset ovat nousseet ja kannattavuus laskenut. Tämä tappaa hitaasti useita toimialoja, kun kilpailukyky on käytännössä viety keskittämisen myötä.

Edelleen toiseen toimenpiteeseen liittyy Saimaan kanavaan varattujen varojen pitäminen itäisessä Suomessa. Niitä ei saa missään tapauksessa laskea muualle ja aluetta on aidosti kuunneltava rahojen kohdentamisesta päätettäessä.

Etelä-Savoon kohdentuvana toimenpiteenä on Laitaatsalmen rautatiesilta Savonlinnassa. Nyt junaliikenne ei pääse Parikkalasta Savonlinnan kautta Pieksämäelle ja siitä edelleen muualle Suomeen. Kyseisen rataosuuden merkitys on muuttunut Venäjän toimien myötä niin merkittävästi, että sillan rakentaminen on perusteltua. Kyse on Suomen kokonaisturvallisuudesta ja itäisen Suomen kilpailukykyä.

3. Maatalouspolitiikka

Kolmantena toimenpiteenä on maatalouden elinvoiman turvaamiseen liittyvät ratkaisut. Maatalouspolitiikassa on avattava keskustelu nykyisen tukialuejaon muuttamisesta etelä-pohjoinen - jaottelusta itä-länsi -suuntaiseksi tukien kohdentamiseksi itäiseen Suomeen. Tässä on samalla otettava huomioon, että alueella on myös B-tukialuetta, joka on merkittävästi huonommassa asemassa kuin Länsi-Suomen C-alue tuotannollisten olosuhteiden osalta. Samalla on haettava kaikki ne maatalouspoliittiset välineet, joilla kaikkia maatalouden tukia voidaan kohdentaa maksimaalisesti itäiseen Suomeen.

Konkreettisia ehdotuksia itäisen Suomen maatalouden tilanteen helpottamiseksi

- Korotetut investointituet maatalouden investoinneille itäiseen Suomeen.
- Maatilojen sukupolvenvaihdosten edistäminen ja nuorten viljelijöiden toimintaedellytysten tukeminen.
- Valtion takaukset maatilojen vakuusarvoille.
- Tukitoimia itäisen Suomen maatilayrityksille, jotka monialaistavat tuotantoaan (tukea maaseudun yritysten liiketoiminnan aloittamiseen, sen monipuolistamiseen ja kasvattamiseen).
- CAP27 ohjelman osalta pitää kansallisen paketin yhteydessä löytää ratkaisuja itäisen Suomen maatalouden kannattavuuden parantamiseksi, muutoin investointeja ei saada liikkeelle.
- Pidemmällä aikavälillä selvitettävä myös Suomen CAP-suunnitelman mahdollisuudet edistää itäisen Suomen maatalouden erityisongelmia.
- Yhteisen Järvi-Suomi brändin kehittäminen matkailuun, ruokamatkailuun ja ruokavientiin
- Järvi-Suomen ympäristö- ja ilmasto-ohjelman rahoitus. Win-Win-Win ketjun luominen ympäristön, ilmaston ja yritystoiminnan välille.

Lopuksi

Nyt on viimeinen hetki päättää kaikille politiikan alueille levinnyt kasvukeskuspolitiikka ja palata koko maan kehittämiseen ja elinvoiman turvaamiseen koko Suomessa. Venäjän aiheuttama globaali kaaos ja turvallisuusuhka kymmeniksi vuosiksi eteenpäin edellyttää tätä suunnan muutosta, muuta vaihtoehtoa ei ole.

Kallio Vesa
MTK-Etelä-Savo ry.